

Dlaczego 11 listopada?

Kto przekazał władzę Józefowi Piłsudskiemu? Jak wyglądał dzień 11 listopada 1918 r. w Siedlcach?

Trudno jest określić jedną datę i wydarzenie, które doprowadziło do odzyskania przez Polskę niepodległości. Był to przecież wieloletni proces, na którego zakończenie złożyły się zarówno walki zbrojne, jak i działania polityczne różnych środowisk. Ustalenie daty odzyskania niepodległości miało więc charakter arbitralny. Zależało od nurtu politycznego i tworzonej przez niego narracji. Pod uwagę brano kilkanaście dat, czyli znacznie więcej niż te z wyznaczonego przez Józefa Piłsudskiego okresu „między końcem października a końcem listopada” 1918 r. Dyskusje na temat powszechnie uznawanej daty odrodzenia się państwa polskiego trwały przez niemal całe dwudziestolecie międzywojenne. 11 listopada został ogłoszony świętem narodowym dopiero w kwietniu 1937 r., prawie 20 lat po wydarzeniach, które upamiętnia. Data ta była pierwotnie obchodzona przez legionistów z najbliższego otoczenia Józefa Piłsudskiego, głównie o profrancuskiej orientacji. 11 listopada 1918 r. podpisano w Compiegne zawieszenie broni przypieczętowane porażką Niemiec w Wielkiej Wojnie. Wiele krajów, w tym Francja i kraje Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, świętuje ten dzień do dziś.

Innymi alternatywnymi dla 11 listopada propozycjami święta niepodległości były m.in. daty: 16 sierpnia 1914 r., 5 listopada 1916 r. czy 15 stycznia 1917 r. Pierwsza z nich to 16 sierpnia 1914 r., czyli powstanie w Krakowie Naczelnego Komitetu Narodowego. Z jego inicjatywy powołano 27 sierpnia 1914 r. Legiony Polskie, wchodzące w skład armii austro-węgierskiej.

Kolejną datą może być wycofanie się rosyjskich wojsk z Warszawy 5 sierpnia 1915 r., co zbiegło się z rocznicą stracenia w 1864 r. na stokach Cytadeli Warszawskiej członków powstańczego Rządu Narodowego. Podczas rocznicowych uroczystości w 1916 r. Ignacy Daszyński nazwał straconych „duchowymi i ideowymi poprzednikami czynu legionowego”. Porównanie walczących z Rosjanami legionistów do powstańców styczniowych było bardzo aktualne, a sama uroczystość miała charakter antyrosyjski.

Następna symboliczna data odzyskania przez Polskę niepodległości to dzień ogłoszenia Aktu 5 listopada 1916 r., w którym użyto określenia „samodzielne państwo polskie” (ale nie niepodległe). Kolejna to 15 stycznia 1917 r., czyli powołanie przez Niemcy i Austro-Węgry

Tymczasowej Rady Stanu. Była to symboliczna realizacja Aktu 5 listopada. W jego wyniku powstały polskie instytucje i wojsko. Przeciw tym datom przemawia dalsza historia Polski i Legionów Polskich: próba wcielenia polskich formacji legionowych do armii niemieckiej, odmowa przysięgi na wierność cesarzowi Wilhelmowi II, czyli kryzys przysięgowy, internowanie i wysłanie części legionistów na front włoski. Sam Józef Piłsudski znalazł się po kilku miesiącach w twierdzy w Magdeburgu. Pomimo mglistych i nieokreślonych obietnic, to jednak cesarze Niemiec i Austro-Węgier uznali prawo Polaków do samodzielnego bytu państwowego, choć w łączności z dwoma zaborcami.

12 września 1917 r. została powołana przez gubernatorów generalnych Stanisława Szeptyckiego i Hansa Hartwiga von Beselera Rada Regencyjna, której oddano „władzę państwową w Królestwie Polskim (...) aż do jej objęcia przez Króla lub Regenta”. 7 października 1918 r. ogłoszono orędzie Rady Regencyjnej do Narodu Polskiego zapowiadające niepodległość Polski i powołujące się na program pokojowy przedstawiony przez prezydenta USA Thomasa Woodrowa Wilsona w przemówieniu do Kongresu z 8 stycznia 1918 r. Rada, choć zależna od władz okupacyjnych, wydała szereg aktów legislacyjnych, będących podwaliną pod system prawny odrodzonej Rzeczypospolitej.

Wczesną jesienią 1918 r. było już wiadomo, że klęska Austro-Węgier jest kwestią czasu. W sprawach polskich Niemcy przestali liczyć się z Wiedniem. Chcieli porozumienia się z Polakami i przeciągnięcia ich na swoją stronę. Dla Rady Regencyjnej Niemcy i stacjonująca na wschodzie armia niemiecka stanowiły jedyne zabezpieczenie przed widmem rosyjskiej rewolucji. Rada Regencyjna godziła się nawet na rezygnację z zaboru pruskiego i oddanie Rzeszy części Kongresówki w zamian za ochronę przed bolszewickim przewrotem. Jedyнным politykiem, który mógłby załagodzić społeczne napięcia, był w opinii Rady Regencyjnej Józef Piłsudski. 10 listopada 1918 r. Józef Piłsudski przybył z Magdeburga do Warszawy, witany na dworcu przez członka Rady Regencyjnej księcia Zdzisława Lubomirskiego oraz grupę działaczy Polskiej Organizacji Wojskowej z Adamem Kocem na czele. Rada Regencyjna, naciskana przez wszystkie stronnictwa polityczne, zamierzała oddać władzę Józefowi Piłsudskiemu. W Lublinie w dniach od 7 do 11 listopada 1918 r. działał już Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele, ograniczony jednak politycznie do lewicy niepodległościowej. W Krakowie zaś od 31 października 1918 r. pracowała Polska Komisja Likwidacyjna będąca razem z Radą Narodową Księstwa Cieszyńskiego niezależnymi organami władzy lokalnej. Jak pisał o niej Józef Piłsudski, „nazywała się w tak dziwny sposób, Komisją Likwidacyjną - likwidującą stan zaboru i nie mającą właściwie charakteru rządzenia”.

11 listopada Rada Regencyjna „przekazała władzę wojskową i naczelną dowództwo wojsk jej podległym Brygadje- rowi Józefowi Piłsudskiemu” i 14 listopada 1918 r. uległa rozwiązaniu. Warto pamiętać, że stopień brygadiera, czyli dowódcy brygady, nie występującej w armii austro-węgierskiej

Obchody święta 11 listopada w Warszawie. Marszałek Józef Piłsudski odbiera defiladą wojska. Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygnatura: 3/22/0/-/257.

Piłsudski otrzymał jako tytularny. Jego pierwszym stopniem wojskowym był marszałek Polski, który zresztą sam sobie nadał. 11 listopada 1918 r. w wielu polskich miastach, choć nie wszystkich, doszło do rozbrojenia niemieckich oddziałów. Najczęściej okupanci nie stawiali poważnego oporu. Były też miejscowości, w których w tym dniu nie wydarzyło się nic szczególnego. 16 listopada 1918 r. Józef Piłsudski jako wódz naczelny przesłał rządowi USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch, Japonii, Niemiec oraz „wszystkich państw wojujących i neutralnych” depeszę, w której obwieszczał fakt powstania niepodległego państwa polskiego. Więc święto niepodległości może powinniśmy obchodzić właśnie 16 listopada? Józef Piłsudski sprawował władzę na mocy decyzji Rady Regencyjnej do czasu wydania dekretu z dnia 22 listopada 1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Re-

publiki Polskiej. Niektórzy uważali za początek niepodległego państwa polskiego uchwalenie przez sejm ustawodawczy

publiki Polskiej. Niektórzy uważali za początek niepodległego państwa polskiego uchwalenie przez sejm ustawodawczy

Dr Rafał Roguski

uchwały z 20 lutego 1919 r. w sprawie powierzenia Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu naczelnika państwa.

A jak wyglądał dzień 11 listopada 1918 r. w Siedlcach? W obliczu cofania się armii niemieckiej ze wschodu Okręg Siedlecki POW ogłosił na 11 listopada mobilizację. Tego dnia siedleccy powoływani rozbroili niemiecką załogę miasta i zdobyli więzienie. Planowano pojmać gubernatora i starostę powiatu oraz przejąć kasę miejską. Udało się zająć dworzec kolejowy, pałac Ogińskich oraz koszary niemieckie na ul. Warszawskiej i magazyny. Niemieckie warty zastąpiły polskimi. Przerwano komunikację z Warszawą. Opuszczające miasto Niemcy przekazali władzę jednemu z obywateli miasta - prezesowi Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego Franciszkowi Godlewskiemu. Następnie komisarzem miasta został Józef Helbich, ziemianin z Chlewick, a po nim komisarz rządowy na powiat mławski Ignacy Chrapowicki. W związku z przyjazdem Józefa Piłsudskiego z Magdeburga, 13 listopada Rada Miejska i Magistrat Siedlec wysłały brygadje- rowi Piłsudskiemu depeszę gratulacyjną. 12 listopada prowadzono dalszą mobilizację i powołano I kompanię POW.

Jak widzimy, odzyskanie niepodległości było skutkiem wytrwałej pracy pokoleń Polaków, którzy nigdy nie porzucili marzeń o wolności. Uważam, że czynnikiem spajającym Polaków jest nasz gen wolności, a symbolem jedności może być dzień 11 listopada.

dr Rafał Roguski
Instytut Historii
Uniwersytetu w Siedlcach